

עסקים ולומדים

זווית יהודית אקטואלית לקהילת אנשי העסקים

פרשת וישב, כ"א כסליו התשע"ה

מנהיגות לוקחת אחריות

בפרשת וישב אנו מתחילים לקרוא על קורותיהם של בני יעקב. במרכז הפרשה עומדת מכירת יוסף, המובילה ברבות הימים והשנים לירידת המשפחה למצרים. ברקע הסיפור נמצא המאבק על הנהגת המשפחה. המאבק, שלעתים הוא גלוי ופעמים שהוא סמוי, ילווה וישפיע על עם ישראל לדורות.

יחסי הכוחות בין האחים סבוכים. שנים עשר אחים, בני ארבע אמהות שונות, כשרחל היא המועדפת על ידי יעקב ואת בכורה, יוסף, אוהב יעקב מכל בניו. בניה של לאה, המבוגרים יותר חשים דחויים. זאת ועוד: בני לאה הם שישה, מחצית מבני יעקב, וכוחם רב יותר מכל שאר בני האמהות האחרות. אז מי ינהיג את המשפחה? האם ראובן בכור האחים, יוסף בכורה של רחל, או שמא בן אחר?

כידוע שאלה זו עומדת גם במרכז חלומותיו של יוסף, הרואה את אחיו משתחווים לו. האחים מבינים היטב את הסימבוליקה בחלום ואומרים לו: "הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם מְשׁוּל תִּמְשַׁל בָּנוּ?" (לז, ח). החלומות מלבים את השנאה בתוך הבית: "וַיִּסְפּוּ עוֹד שָׂנְאָה אֹתוֹ עַל חֲלֹמֹתָיו וְעַל דְּבָרָיו." (שם).

בסיפור המקראי על מכירת יוסף באים לידי ביטוי שלושה מן האחים: ראובן, יהודה ויוסף. שאר האחים, אמנם שותפים למהלך האירועים, אך הם דמויות משניות בלבד. גם שאלת ההנהגה נוגעת אל ראובן, יהודה ויוסף בלבד. כך יוצא שלצד המאבק המפורש על ההנהגה בין יוסף לבני לאה, ישנו מאבק סמוי על ההנהגה בין ראובן ליהודה.

אצל ראובן ויהודה רב השומה מהשונה. ראובן נדחה מן הבכורה בידי יעקב על שחילל יצועיו ושכב עם פילגשו בלהה. בפרשת יהודה ותמר, יהודה הוא זה המחלל את יצועי בנו כשהוא בא על כלתו משני בניו המתים המיועדת לבנו השלישי. אולם בעוד יהודה מודה בחטאו ואומר "צדקה ממני", אצל ראובן עומד החטא לרועץ, מה שמביא לדחייתו מן הבכורה.

כידוע, מנהיגותם של שני האחים באה למבחן גם במכירת יוסף. בסיפור המכירה יהודה הוא הדמות השלילית המובילה את המכירה, בעוד ראובן הוא זה שמבקש להציל את יוסף ולהשיבו אל אביו. אולם, במבחן המנהיגות יהודה הוא המוביל. הצעתו לשנות את התכנית: "לֹכֵד וּנְמַכְרֵנוּ לַיִּשְׁמָעֵאלִים" (לז, כז) היא זו שמתקבלת. ראובן, לעומת זאת, על אף רצונו להציל את יוסף, איננו מסוגל לעמוד מול אחיו. הוא נאלץ לנקוט בדרכי ערמה "לְמַעַן הֲצִיל אֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבֵנוּ אֶל אָבִינוּ" (לז, כ). גם כאן, במבחן התוצאה, יהודה מצליח היכן שראובן נכשל. ראובן אמנם מודה בכשלונם: "הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם לֵאמֹר אַל תִּחַטְּאוּ בְּיַדְדֵינוּ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם" (מב, כב), אולם המילים "ולא שמעתם" נשמעים כהאשמה כלפי האחים. לעומת זאת על עצתו של יהודה כתוב: "וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו" (לז, כז).

גם עמידתם של ראובן ויהודה מול יעקב נבחנת. פעמיים עומדים שניהם מול האב הזקן ומנסים לשכנעו לשלוח איתם את בנימין. בפעם הראשונה עומד ראובן בראש, ובפעם השנייה יהודה. גם כאן, דברי יהודה הם אלו שנשמעים ודברי ראובן נדחים. מדוע?

דומה שההבדל העיקרי הוא בתוכן הדברים של השניים. ראובן אומר ליעקב: "אֵת שְׁנֵי בְנֵי תָמִית אִם לֹא אָבִיאָנוּ אֵלֶיךָ" (מב, לז). יעקב איננו עונה על הצעה זו. וכי ניתן בכלל להשיב לדברים שכאלה?!, כדברי רש"י: "בכור שוטה הוא זה... וכי בניו הם ולא בני?!". (שם). "אבן עזרא" מחזק ואומר: "אילו היה מדבר נכונה לא היה יעקב מחריש". יהודה, לעומת זאת, איננו מביטח ליעקב דבר. הוא איננו יכול להתחייב שלא יקרה אסון, אך הוא נכון לגלות מנהיגות ולקחת אחריות: "אֲנִי אֶעֱרָבְנוּ מִיָּדִי תִּבְקָשׁוּנוּ אִם לֹא הִבִּיאֲתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטֵאתִי לָךְ כָּל הַיָּמִים" (מג, יט). יהודה שנכשל עם תמר, אך ידע להודות ולומר "צִדְקָה מִמֶּנִּי" (לח, כו), הוא יהודה שנכשל במכירת יוסף אך מגלה אחריות כלפי בנימין. כך, בעמידתם האחרונה של האחים לפני יוסף, מוכרעת גם שאלת המנהיגות בין יוסף לאחים בני לאה, וגם בין ראובן ויהודה: 'אמרו השבטים מלכים מדיינים אילו עם אילו אנו מה אכפת לנו, נאה למלך לידון עם מלך, שנאמר ויגש אליו יהודה' (על פי בראשית רבה).

הכותב הינו: הרב שאול ברוכי
אגף הנישואין ארגון רבני צהר.

בארגון רבני צהר חברים למעלה מ-1,000 רבנים ואנשי חינוך, הפועלים בהתנדבות לקדם זהותה היהודית של מדינת ישראל, מתוך הידברות ושותפות. ארגון רבני צהר מבוסס על עקרונות של ישרה ונאמנות למדינה, תוך מחויבות להלכה ולמסורת היהודית.

ארגון צהר מזמין אותך להיות שותף באיחוד החברה הישראלית
ובעיצוב דמותה היהודית של מדינת ישראל

לתרומות ולתמיכה בפעילויות של צהר: 1800-071-414 | www.tzohar.org.il

חפשו אותנו ב-f

